

LIETUVOS ŠILUMOS TIEKĖJŲ ASOCIACIJOS PAŽYMA

2021-10-12

Vilnius

Pavadinimas	Biokuro, skirto šilumos gamybai, įsigijimo tvarka ne biržoje
Pažymos rengėjas	Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija
Pažymos tikslas	Įvertinti biokuro įsigijimo ne energijos išteklių biržoje galimybes, kurias pasiūlė Baltpool
Aktualumas šilumos tiekėjams	Nuo 2016 metų šilumos tiekimo įmonės 100 procentų biokuro privalo įsigyti energijos išteklių biržoje Baltpool, tačiau Energijos išteklių rinkos įstatymas (toliau – Įstatymas) numato galimybę (išimtis) dalį biokuro įsigyti ne biržoje. Baltpool 2021-05-17 raštu¹ Nr. SD-210103 pateikė rekomendacijas, kaip tai gali būti realizuojama praktikoje.
Esamos status quo padėties įvertinimas	Biokuru prekiaujama energijos išteklių biržoje „Baltpool“. Prekyba biržoje paremta sąžiningos konkurencijos, patikimumo, biokuro rinkos dalyvių lygiateisiškumo, skaidrumo principais. Visa biržos veikla reglamentuota Centralizuotos prekybos biokuru taisyklėse , patvirtintose energetikos ministro 2012 m. rugšėjo 20 d. įsakymu Nr. 1-182.

Įstatymo 19¹ straipsnis reglamentuoja:

1. Šilumos tiekėjai, šilumos aukciono dalyviai ir bendri šilumos ir elektros energijos gamintojai, kurie elektros ir (ar) šilumos energijai gaminti naudoja biokurą, privalo teikti pirmenybę energijos išteklių biržai įsigydami visą elektros ir (ar) šilumos energijai gaminti reikalingą biokuro kiekį.

2. Šio straipsnio 1 dalyje išdėstyti reikalavimai nurodytoms energetikos įmonėms netaikomi, jeigu energijos išteklių biržoje dėl objektyvių priežasčių nebuvo galima įsigyti reikalingo atitinkamos biokuro rūšies kiekio ar jo dalies arba kitais būdais įsigyti biokurą yra ekonomiškai naudingiau. Trūkstamas biokuro kiekis gali būti įsigyjamas kitais teisės aktuose reglamentuotais pirkimo būdais.

Kiti biokuro įsigijimo būdai yra aprašyti [Įmonių, veikiančių energetikos srityje, energijos ar kuro, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti, pirkimų taisyklėse](#), patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimu Nr. 277 (toliau – Taisyklės): atviro konkurso, skelbiamų derybų ir neskelbiamų derybų. **Baltpool rekomenduoja taikyti šias Taisyklių nuostatas, įsigyjant biokurą ne biržoje:**

Taisyklių 21 punktas įtvirtina atvejus, kuomet įsigyjančioji organizacija energijos išteklius gali įsigyti kitais būdais, jei tenkinamos tam tikros sąlygos. Viena iš jų yra:
21.1. *Kitais būdais įsigyti biokurą yra **ekonomiškai naudingiau**. Ekonominio naudingumo sąlyga vertinama prieš sudarant sutartį su vienu iš Taisyklių 20.2–20.4 papunkčiuose nurodytų būdų įvykdyto biokuro pirkimo laimėtoju ar prieš nereguliuojamiems nepriklausomiems šilumos gamintojams, pirkusiems biokurą kitais biokuro įsigijimo būdais, nei numatyta Taisyklių 20.2–20.4 papunkčiuose, sudarant biokuro pirkimo sutartį su energijos išteklių rinkos dalyviu.*

¹ Baltpool raštas LŠTA nariams https://lsta.lt/wp-content/uploads/2021/05/210517_BALTPOOL_atsak_i-31_Del_operatyvaus-biokuro-pirkimo.pdf

Tokiais atvejais, kai biokuro siūlytojai dėl įvairių priežasčių nedalyvauja biržoje (nes žaliavos turi tik epizodiškai ir pan.), yra skirtas Taisyklių 21.1.3 punktas, kuris nustato, kad tokio tiekėjo pasiūlymo kainą galima tiesiog palyginti su biržos operatoriaus paskutine skelbiama vidutine tos energijos išteklių rūšies kainą atitinkamoje apskrityje²:

21.1.3. arba laimėjusio pasiūlymo kaina, įskaitant transportavimo išlaidas, laimėjusio pasiūlymo nustatymo dieną yra daugiau kaip 5 procentais mažesnė už biržos operatoriaus informacinėje sistemoje pagal energetikos įmonių, energijai gaminti naudojančių biokurą, nurodytus duomenis (biokuro rūšį, tiekimo apskritį ir tiekimo laikotarpį) nustatytą vidutinę atitinkamos biokuro rūšies, tiekimos atitinkamoje apskrityje ir atitinkamu tiekimo laikotarpiu, biokuro biržos kainą; jeigu biokuro biržos prekybos duomenų nepakanka energetikos įmonių, energijai gaminti naudojančių biokurą, nurodytos vidutinės atitinkamos biokuro rūšies biokuro biržos kainai nustatyti, energetikos įmonės, energijai gaminti naudojančios biokurą, atlieka veiksmus, nurodytus Taisyklių 21.1.1 papunktyje.

Valstybinė energetikos reguliavimo taryba (toliau – VERT) savo išaiškinime³ pažymėjo, kad **ekonominio naudingumo sąlyga vertinama prieš sudarant sutartį** ir yra laikoma, kad ji įvykdyta, jeigu: 1) įsigyjančiajai organizacijai pateikus pavedimą įsigyti biržoje laimėjusiam pasiūlyme nurodytą energijos išteklių kiekį už pasiūlyme nurodytą kainą, jis yra neįvykdomas mažiausiai 2 prekybos sesijas iš eilės (Kuro pirkimų taisyklių 21.1.1 papunktis), arba 2) jeigu laimėjusio pasiūlymo kaina laimėjusio pasiūlymo nustatymo dieną yra daugiau kaip 5 procentais mažesnė už biržos operatoriaus paskutinę skelbiamą vidutinę tos energijos išteklių rūšies energijos išteklių biržos kainą (Kuro pirkimų taisyklių 21.1.2 papunktis).

Ekonominio naudingumo sąlyga vertinama viena kartą prieš sudarant sutartį ir, įgyvendinus minėtus Taisyklių reikalavimus, yra laikoma įvykdyta visą sudarytos sutarties galiojimo laikotarpį.

Taisyklių 43.8 ir 43.10 punktai numato aplinkybes ir sąlygas, kuomet galima vykdyti pirkimus neskelbtinų derybų būdu, t. y.:

- jeigu perkama ypač palankiomis sąlygomis, o atskiro pirkimo vertė neviršija 10 000 eurų be PVM ir bendra tokių pirkimų vertė per einamuosius finansinius metus arba 12 mėnesių neviršija 5 procentų bendros įsigyjančiosios organizacijos energijos išteklių pirkimo vertės;
- biokuras iš tiekėjo perkamas daugiau kaip 15 procentų mažesne kaina.

43. Pirkimas neskelbtinų derybų būdu galimas, jeigu:

43.8. kai energijos išteklių iš tiekėjo perkami ypač palankiomis sąlygomis (pavyzdžiui, kaina, pristatymo sąlygos), o atskiro pirkimo vertė neviršija 10 000 eurų be PVM ir bendra tokių pirkimų vertė per einamuosius finansinius metus arba 12 mėnesių neviršija 5 procentų bendros įsigyjančiosios organizacijos energijos išteklių pirkimo vertės;

43.10. kai biokuras iš tiekėjo perkamas daugiau kaip 15 procentų mažesne kaina už biržos operatoriaus informacinėje sistemoje pagal energetikos įmonių, energijai gaminti naudojančių biokurą, nurodytus duomenis (biokuro rūšį, tiekimo apskritį ir tiekimo laikotarpį) nustatytą vidutinę atitinkamos biokuro rūšies, tiekimos atitinkamoje apskrityje ir atitinkamu tiekimo laikotarpiu, biokuro biržos kainą (šiuo atveju netaikomi Taisyklių 43.8 papunktyje nustatyti apribojimai).

Taisyklių 42 punktas nustato, kad Taisyklių 43.8 ir 43.10 punktuose nustatytais atvejais gali būti apklausiamas ir vienas tiekėjas.

² Operatoriaus vėliausias skelbiamas konkrečių produktų kainas galima pasitikrinti čia:

<https://e.baltpool.eu/biomass/?ti=4970345&bp=biopriceforperiod>

³ VERT ekonominio vertinimo išaiškinimas: <https://www.vert.lt/Puslapiai/naujienos/2016-metai/sausis/del-ekonominio-naudingumo-salygos-tinkamo-igyvendinimo-isigyjant-energijos-isteklius.aspx>

Biokuro, įsigyto ne biržoje, kainų pripažinimas pagrįstomis valstybės normuojamomis.

Vadovaujantis Šilumos ūkio įstatymo 32 str. 3 dalimi, *Į šilumos ir (ar) karšto vandens kainą įtraukiant pagrįstas sąnaudas už kurą, privalo būti įvertinama, ar energetikos įmonė laikėsi Energijos išteklių rinkos įstatyme numatytų įpareigojimų. Kai kuro, naudojamo šilumos ir (ar) karšto vandens gamybai, įsigijimas buvo vykdomas ne per energijos išteklių biržą ir (ar) gamtinių dujų biržą, pagrįstomis sąnaudomis pripažįstamos ir į šilumos ir (ar) karšto vandens kainos kintamąją dedamąją gali būti įtraukiamos įmonės biokuro ir gamtinių dujų įsigijimo sąnaudos, neviršijančios vidutinės biokuro kainos arba vidutinės biokuro biržos kainos, arba vidutinės gamtinių dujų biržos kainos. Vidutinę biokuro kainą, vidutinę biokuro biržos kainą ir vidutinę gamtinių dujų biržos kainą, vadovaudamasi savo nustatyta tvarka, nustato Taryba.*

Tai reiškia, kad **VERT į sąnaudas įtrauks biokuro kainą, neviršijančią vidutinės biokuro kainos arba vidutinės biokuro biržos kainos**, kuri nustatoma VERT savo pačios patvirtinta tvarka.

Vadovaujantis Šilumos kainų nustatymo [metodikos](#), patvirtintos VERT 2021 m. sausio 8 d. nutarimo Nr. O3E-3 nauja redakcija, 70.6. straipsniu, *nustatant praėjusiais kalendoriniais metais faktiškai patirtas sąnaudas kurui, įvertinama, ar šilumos tiekėjas laikėsi Energijos išteklių rinkos įstatyme numatytų įpareigojimų. Sąnaudų įtraukimo į šilumos kainą ribojimas pagal vidutinę biokuro biržos kainą ir (ar) vidutinę gamtinių dujų biržos kainą nėra taikomas tais atvejais, kai energijos išteklių biržoje ir (ar) gamtinių dujų biržoje dėl objektyvių priežasčių nebuvo galima įsigyti reikalingo atitinkamos biokuro rūšies ir (ar) gamtinių dujų kiekio ar jo dalies.*

Vidutinė biokuro kaina ir vidutinė biokuro biržos kaina nustatoma vadovaujantis VERT 2013 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. O3-759 „Dėl Vidutinės biokuro kainos nustatymo tvarkos ir sąlygų aprašo patvirtinimo“ patvirtintu Vidutinės biokuro kainos nustatymo tvarkos ir sąlygų [aprašu](#). Kai ūkio subjekto atitinkamo mėnesio faktiškai pirktos biokuro kaina yra žemesnė už 105 proc. atitinkamos biokuro rūšies rinkos kainos, galutinės šilumos kainos skaičiavimuose taikoma faktinė biokuro kaina. Jei aukštesnė – įtraukiama 105 proc. atitinkamos biokuro rūšies rinkos kainos.

Praktinis taikymas

Šilumos tiekimo įmonių pozicija / nuomonė:

Procedūros nėra sudėtingos. Bet susiduriame su problema, kad pirkimai dažniausiai neįvyksta dėl to jog **niekas nedalyvauja**. Skelbiamų derybų pirkimas laikomas įvykusi, jeigu yra gaunami 3 pasiūlymai atitinkantis kvalifikacinius reikalavimus, jeigu gauname 1 pasiūlymą vykdome neskelbiamas derybas pagal Taisyklių 43.9 punktą (*skelbiamos derybos neįvyko, nes organizuotame biokuro pirkime dalyvavo mažiau kaip 3 tiekėjai, iš kurių bent vienas tiekėjas nėra įmonė, susijusi su įsigyjančiąja organizacija, ir kurio pasiūlymas atitiko pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus. Tokiu atveju į derybas kviečiami visi vykusioms skelbiamoms deryboms pasiūlymus pateikę tiekėjai, atitinkantys įsigyjančiosios organizacijos nustatytus minimalius kvalifikacijos ir pasiūlymų pateikimo reikalavimus*).

Dėl kainos pagrindimo. Kiekvienų metų pradžioje gauname iš VERT raštą, kodėl pirkime biokurą ne biržoje.

Pagrindžiame (derybų protokolu, sutartimi ir išrašu iš biržos) jog kainą **daugiau kaip 5 procentais mažesnė** už biržos operatoriaus informacinėje sistemoje pagal energetikos įmonių, energijai gaminti naudojančių biokurą, nurodytus duomenis (biokuro rūšį, tiekimo apskritį ir tiekimo laikotarpį) nustatytą vidutinę atitinkamos biokuro rūšies, tiekimos atitinkamoje apskrityje ir atitinkamu tiekimo laikotarpiu, biokuro biržos kainą.

Pvz.: Žiemos laikotarpiui (2021-10-18 – 2022-04-03) vidutinė biržos kaina Utenos regione, SM2 – 15,55 Eur/MWh, tai jog pirkimas įvyktų pagal taisyklių 21.1.3. punktą gautų pasiūlymu kaina neturėtų būti nedidesnė nei 14,77 Eur/MWh.

Dar viena problema su kuria mes susidūrėme 2019-2020 šildymo sezono metu. Jog sudarėme biokuro pirkimo sutartį o vėliau per šildymo sezoną kaina biržoje ženkliai nukrito. Ir gavosi jog biržoje kaina mažesnė nei pagal sutartį. Gaudavosi nuostolis dėl to jog VERT į kainos skaičiavimą

įtraukia 105 proc. nuo rinkos žaliavos kainos, jeigu pirtume biržoje į skaičiavimą įtrauktų visa kainą.

Siūlomas teisinis reguliavimas ir pokyčiai

1. Atlikus biokuro pirkimą, vadovaujantis Taisyklėmis, ir užtikrinus ekonominio naudingumo sąlygą, kuri vertinama vieną kartą prieš sudarant sutartį, VERT į kintamąją dedamąją įtraukia įmonės biokuro įsigijimo sąnaudas, neviršijančias vidutinės biokuro biržos kainos ekonominio naudingumo sąlygos nustatymo momentu.

ALTERNATYVUS PASIŪLYMAS:

2. Siūlytina VERT vertinat biokuro, įsigyto ne biržoje, kainos pagrindimą, įtraukti į sąnaudas kainą ne neviršijančią vidutinę biokuro biržos kainą, bet biokuro kainą, neviršijančią vidutinę biržos kainą atitinkamoje apskrityje, taikant 5 proc. viršijimo paklaidą.

Kita svarbi informacija

Baltpool biokuro biržoje prekiaujama medienos skiedra, medienos granulėmis, kuro durpėmis, naudota mediena, lignino ir medienos biokuro mišiniu⁴. Dalis šilumos tiekimo įmonių atlieka ekonominį vertinimą, ar šiuo metu (2021 rugsėjo – spalio mėn.) biokuroi pabrangus 60-70 proc., lyginant su prieš metus buvusiomis kainomis, nebūtų ekonomiškai tikslinga įsigijus medieną patiems šilumos tiekėjams pasigaminti reikiamų frakcijų ir kokybės biokurą.

VERT buvo užklausta, ar malkinė mediena, iš kurios būtų gaminama skiedra tokių parametru, kuria neprekiuojama Baltpool biržoje, laikytina produktu, kurio dėl objektyvių priežasčių nėra galimybės įsigyti biržoje, vadovaujantis Įstatymu ir Taisyklėmis.

VERT pažymi, kad galutinis produktas, naudojamas šilumos energijos gamybai minėtu atveju būtų **medienos skiedra**, kuria yra **prekiaujama energijos išteklių biržoje**. Įsigyjant malkinę medieną ir vėliau ją smulkindama privalu vadovautis Taisyklių 21.1.3 papunkčiu. Kitaip tariant, **bendra įsigytos malkinės medienos ir jos smulkinimo kaina (Eur/MWh)** turi atitikti ekonominio naudingumo kriterijų, numatytą Taisyklių 21.1.3 papunktyje.

Ekonominio naudingumo sąlyga vertinama prieš sudarant sutartį su biokuro tiekėju ir yra laikoma, kad ji įvykdyta, jeigu laimėjusio pasiūlymo kaina laimėjusio pasiūlymo nustatymo dieną yra daugiau kaip 5 procentais mažesnė už biržos operatoriaus paskutinę skelbiamą vidutinę tos energijos išteklių rūšies energijos išteklių biržos kainą (Taisyklių 21.1.3 papunktis).

Vidutinę biokuro biržos kainą būtina nustatyti prieš sudarydama malkinės medienos pirkimo-pardavimo sutartį.

Preliminarus biokuro ruošimo ekonominis vertinimas

Darant prielaidą, kad malkinė mediena kainuoja 32 Eur/ktm, malkinė medienos transportavimas 6 Eur/ktm, malkinės medienos smulkinimas 6 Eur/ktm. Iš viso sąnaudų – 44 Eur/ktm. Perskaičius į teisės aktais reglamentuotą dydį, biokuro skiedros kaina – apie 20,2 Eur/MWh. Esant tokioms sąnaudoms, savarankiškas biokuro skiedros ruošimas ekonomiškai nepateisinamas.

Priimant tas pačias prielaidas, išskyrus malkinės medienos kainą (laikome, kad malkinė mediena atpigo iki 20 Eur/ktm.), tuomet biokuro skiedros kaina – apie 14,7 Eur/MWh. Esant minėtoms sąnaudoms, biokuro skiedros ruošimas galimas ir pagrįstas mažiausių sąnaudų principu (šiuo metu Lietuvoje skiedros spot kaina yra apie 22 Eur/MWh).

⁴ Šaltinis <https://www.baltpool.eu/lt/birzoje-prekiaujami-produktai/>

Išvados

Įstatymas ir dabartinė Taisyklių redakcija numato galimybę šilumos tiekėjams supaprastinta tvarka ne biržoje įsigyti biokurą. Šilumos tiekėjas, įsigydamas biokurą dvišaliais santykiais, privalo įvertinti ekonominio naudingumo sąlygą duotuoju momentu prieš sudarydamas dvišalę sutartį su biokuro pardavėju. Dabartinis biokuro sąnaudų pripažinimo reglamentavimas objektyviai kelia riziką, kad atitikus ekonominio naudingumo sąlygą ir įsigijus biokurą ateities laikotarpiui, patirtos sąnaudos gali būti iš dalies VERT nepripažintos pagrįstomis, jei atitinkamu laikotarpiu, kuriam sudaryta dvišalė sutartis, biržoje kaina sumažėtų. Tokiu atveju į šilumos kainą būtų įtrauka 105 proc. vidutinė biokuro biržos kaina, bet ne faktinė įsigyto biokuro kaina.

Analogiška sąlyga galioja įsigyjant malkinę medieną ir biokurą (medžio skiedrą) ruošiant patiems šilumos tiekėjams.

Informacija apie pažymos rengėją(-us)

Mantas Paulauskas
LIETUVOS ŠILUMOS TIEKĖJŲ ASOCIACIJA
Vyriausiasis specialistas
tel. 8-5-2667096, mob. 8-615-94270
e-paštas: mantas@lsta.lt
www.lsta.lt

PRIEDAI:

- 1 priedas. Tarybos raštas „Dėl UAB Tauragės šilumos tinklų malkinės medienos pirkimo ir biokuro ruošimo šilumos gamybai“;
- 2 priedas. Baltpool UAB raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 277 pakeitimo projekto“.